

ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Інтеграція України у європейський та світовий освітній простір зумовлює нове бачення основної мети, вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах. Головною метою навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей стає іншомовна компетентність особистості, а очікуваним результатом – вміле використання іноземної мови як засобу спілкування і збільшення досвіду підготовки за фахом.

Однією з найсуттєвіших вимог до професійної компетентності майбутнього фахівця є обов'язкове практичне володіння хоча б однією іноземною мовою, що зумовлюється Законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Основні напрями реформування вищої освіти” тощо. Перегляду та оновленню цілей, змісту навчання, принципів, методів, засобів вивчення як в системі освіти загалом, так і в кожній конкретній спеціальності, різновидів контролю та форм оцінювання потребує реформи.

Окремі аспекти іншомовного самонавчання та самостійної навчальної діяльності з іноземної мови були предметом дослідження багатьох науковців. Так, учені К. Єсипович та Н. Фадеєва довели необхідність самостійного виконання студентами творчих завдань у позааудиторний час. Дж. Дьюї, Т. Ільїна, Т. Караєва, Є. Полат, Т. Сахарова, А. Штейнмец пропонують розвивати вміння іншомовного самонавчання шляхом залучення студентів до

розробки професійно-орієнтованих проєктів. М. Качалов та С. Шатілов обґрунтовували правомірність самостійного виконання вправ із закріплення матеріалу, що вивчався, як на заняттях, так і під час позааудиторної роботи.

Мета статті – визначити принципи, які є найбільш ефективні у навчанні німецької мови студентів технічних спеціальностей засобами самостійної навчальної діяльності.

До основних **завдань** відносять: 1) уточнити сутність понять “принципи” та “принципи організації самостійної навчальної діяльності”; 2) визначити основні принципи навчання німецької мови студентів технічних спеціальностей засобами самостійної навчальної діяльності; 3) дати характеристику дидактичним та методичним принципам навчання німецької мови.

Виклад основного матеріалу. Навчання самостійної навчальної діяльності студентів технічних спеціальностей є успішним, якщо спирається на систему певних принципів - вихідних положень, «які у своїй сукупності визначають вимоги до навчального процесу в цілому і його складовими: цілям, завданням, методам, засобам, організаційним формам, процесу навчання [1, с. 151]».

Принципи організації самостійної навчальної діяльності – це вихідні положення, які визначають вимоги до системи організації у цілому та окремих складових (цілей, методів, засобів, організаційних форм тощо) зокрема і реалізація яких забезпечує ефективність самостійної навчальної діяльності [2, с. 123].

Проаналізувавши праці сучасних науковців щодо дидактичних і методичних принципів (Гальскова Н. Д., С. Ю. Ніколаєва, Щукин А. Н.), а також врахувавши специфіку самостійної навчальної діяльності з німецької мови, ми виділили принципи, особливо ефективні в контексті самостійної навчальної діяльності студентів технічних спеціальностей.

Серед *дидактичних принципів* найбільш доцільним є *принцип активності*, реалізація якого в організації самостійної навчальної діяльності передбачає:

1) Вплив на мотиваційну сферу шляхом використання відповідних технологій – проблемних, проектних тощо, різноманітних прийомів і видів роботи, підбору автентичного інформативного матеріалу;

2) Забезпечення прийняття студентами технічних спеціальностей визначених викладачем цілей самостійної навчальної діяльності, розвиток уміння самостійно визначати прагнення і здатність забезпечувати реалізацію цілей;

3) Цілеспрямований розвиток активності студентів технічних спеціальностей під час занять, ознайомлення з різними формами роботи для їх успішного використання у самостійній навчальній діяльності;

4) Практичну спрямованість самостійної навчальної діяльності, підтвердження її значущості в процесі практичної реалізації її результатів під час виконання в аудиторії комунікативно спрямованих проблемних, творчих видів завдань, які можуть бути успішно виконані лише на базі знань, навичок та вмінь, здобутих у процесі самостійного опрацювання матеріалу.

5) Використання автентичного тексту як одиниці комунікації, який стимулює пізнавальну активність студентів за рахунок того, що текст є продуктом німецькомовної культури, і таким чином наближає студентів до неї, сприяє розвитку мовленнєвої активності, оскільки забезпечує інформацію для виконання різних завдань і в результаті сприяє оволодінню німецькомовної компетенції [2, с. 126].

Організація самостійної навчальної діяльності повинна здійснюватись з урахуванням *принципу індивідуалізації*. Самостійна навчальна діяльність як така вже передбачає власну індивідуалізацію, оскільки студенти працюють у

власному темпі, розподілють час, визначають послідовність виконання завдань, способи та шляхи їх виконання відповідно власних можливостей.

Існують різні підходи до визначення видів індивідуалізації. Найбільш обґрунтованими видаються виділені С.Ніколаєвою чотири види індивідуалізації:

- мотивуючу (особистісну) індивідуалізацію, яка враховує відмінності у мотиваційній сфері студентів і передбачає цілеспрямоване формування нових видів мотивації;
- регулюючу (дидактичну) індивідуалізацію, що базується на рівні сформованості іншомовних навичок та вмінь студентів і передбачає відповідне варіювання завдань відповідно до мети і складності;
- розвиваючу (психологічну) індивідуалізацію, спрямовану на врахування в навчальному процесі реального рівня функціонування психічних процесів та їхній розвиток;
- формуючу (типологічну) індивідуалізацію, яка сприяє формуванню індивідуального стилю оволодіння студентом іншомовною діяльністю.

Відповідно С. Ніколаєва визначає індивідуалізацію навчальної діяльності студентів з оволодіння іншомовними мовленнєвими та професійно-педагогічними навичками і вміннями як систему взаємозумовлених дій викладача і студента, яка реалізується на всіх етапах навчально-виховного процесу і враховує особливості кожної підструктури психологічної структури особистості [3, с. 74]. Самостійна навчальна діяльність сама по собі передбачає певну індивідуалізацію, оскільки надає студентам технічних спеціальностей можливості вибору темпу, послідовності виконання завдань, змісту завдань. Викладач повинен індивідуалізувати самостійну навчальну діяльність відповідно до рівня сформованості німецькомовної компетенції, індивідуального стилю навчання.

Самостійна навчальна діяльність студентів повинна організовуватись на основі *принципу творчості*, який забезпечує вихід за межі навчальної діяльності у вузькому розумінні [4, с. 146] у процесі оволодіння німецькомовною компетенцією.

Творчий характер процесу навчання німецької мови виявляється в тому, що студент, вирішуючи якісь комунікативні завдання, реалізує власні наміри. Він має можливість самостійного переносу знань, навичок і вмінь у новий контекст їх використання, що сприяє розвитку творчості та відповідно вдосконаленню німецькомовної компетенції [4, с. 146]. Таким чином, самостійне вживання мови у нових ситуаціях вже є творчим процесом, який вимагає від студента певних мовленнєвих дій, із чого виходить необхідність залучення студентів до самостійного спілкування в різних ситуаціях професійного спрямування.

Самостійна навчальна діяльність повинна стимулювати і розвивати творче мислення студентів шляхом заохочення їх до виконання різноманітних творчих видів роботи – підготовка проектів, презентацій тощо.

Отже, необхідно забезпечити творчий характер самостійної навчальної діяльності шляхом перенесення акценту на творчі види, які розвивають творче мислення і сприяють оволодінню німецькомовною компетенцією.

Наступний принцип організації самостійної навчальної діяльності – *принцип наочності*. Наочність має такі форми вираження: мовна (словесно-мовленнєва) і немовна (предметно-зображальна). У самостійній навчальній діяльності необхідно використовувати обидві форми. Мовна наочність передбачає забезпечення студентів зразками вимови для подальшого відтворення, граматичним, лексичним матеріалом та варіантами його використання, прикладами різного виду письмових робіт, презентацій, роботі в мережі інтернет тощо. Предметно-зображальна наочність використовується наприклад, для ознайомлення з країнознавчим матеріалом (слайди, фотографії

тощо). Найкращий результат досягається за умови поєднання мовної та немовної наочності.

Реалізація принципу наочності в організації самостійної навчальної діяльності проявляється у забезпеченні студентів різноманітними зразками, що не заперечує можливостей для самостійності, творчості, а лише допомагає студентам зорієнтуватися і правильно організувати роботу. Використання технічних засобів навчання, в першу чергу комп'ютера, забезпечує культурознавчий фон навчально-комунікативної діяльності і цілеспрямованого комунікативно-орієнтованого заглиблення студентів в іншомовне середовище і культуру.

Звернемося до аналізу *методичних принципів*. Тенденція до надання більшої автономії студентам, необхідність формування їхньої готовності навчатися протягом усього життя зумовлює необхідність реалізації *принципу автономії*.

Принцип автономії передбачає використання таких дидактично-методичних технологій, метою яких є не нагромадження знань, навичок та вмінь, а постійне збагачення досвідом творчості, формування механізму самоорганізації та самореалізації студентів технічних спеціальностей. Самостійна навчальна діяльність повинна бути організована так, щоб виконання певних видів завдань мотивувало, спонукало студентів до подальшого самостійного і активного вивчення німецької мови, до оцінки власного рівня німецькомовної компетенції, визначення прогалів, труднощів та їхнього послідовного подолання.

Автономія студентів у самостійній навчальній діяльності означає здатність і прагнення самостійного оволодіння німецькою мовою; уміння виконувати різні види завдань, використовуючи відповідні знання, навички та вміння; вміння вчитися, використовуючи різні стратегії.

Принцип автономії реалізується в організації самостійної навчальної діяльності шляхом:

1. Забезпечення, з одного боку, відповідності змісту самостійної навчальної діяльності тематиці аудиторних занять, а з іншого, особистих потреб студентів в оволодіння німецькомовною компетенцією.

2. Поступового підвищення автономії студентів, що забезпечується збільшенням можливостей вибору студентами того, що, як та в якому обсязі вивчати для реалізації навчальних цілей і аж до постановки мети власної самоосвіти самими студентами.

Принцип комунікативності є важливим в організації самостійної навчальної діяльності і визнаний багатьма методистами головним принципом [5, с. 102].

Принцип комунікативності в організації самостійної навчальної діяльності повинен реалізоватися такими шляхами:

- моделюванням ситуації реального спілкування у самостійної навчальної діяльності студентів, що забезпечується вмотивованим характером мовленнєвих дій студентів і зумовлює відповідно використання різних прийомів і засобів, які допомагають моделювати ситуацію реального спілкування;

- стимулюванням особистої мотивації учнів до спілкування німецькою мовою і до її вивчення;

- широким залученням проблемних ситуацій, які стимулюють мовленнєву активність студентів;

- залученням цікавої для студентів інформації, яка відповідає їхній спеціальності.

В організації самостійної навчальної діяльності потрібно дотримуватися *принципу взаємопов'язаного навчання видам мовленнєвої діяльності та аспектів мови*, який полягає в одночасному формуванні чотирьох видів мовленнєвої діяльності і аспектів мови.

Проаналізувавши методичну літературу, можна зробити висновок, що принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності та аспектів мови стосовно організації самостійної навчальної діяльності означає:

- одночасне оволодіння мовленнєвими вміннями (в аудіюванні, говорінні, читанні, письмі) в рамках визначеного навчальною програмою їх послідовно-часового співвідношення на основі загального мовного матеріалу і за допомогою спеціальних вправ;

- використання вправ мовного, мовленнєвого характеру з переважанням останніх;

- врахування специфіки кожного виду мовленнєвої діяльності при відборі і організації змісту самостійної навчальної діяльності.

Важливим в організації самостійної навчальної діяльності є принцип *автентичності навчальних матеріалів*. Автентичні навчальні матеріали – це матеріали, які функціонують у реальних умовах, а не у навчальній ситуації. Важливу роль відіграють автентичні навчальні тексти у формуванні німецькомовної компетенції студентів технічних спеціальностей. Доцільність використання автентичних текстів зумовлюється їх різноманітністю за тематикою, мотиваційним потенціалом, наближати читача до цільової мовної культури, а також навчати культури країни, мова якої вивчається.

Принцип автентичності передбачає також автентичність завдань до навчальних матеріалів. Автентичні завдання повинні стимулювати взаємодію студентів із текстом, передбачати операції, які виконують у процесі самостійної навчальної діяльності при роботі з джерелами інформації [6]. Крім того, доцільно говорити також і про ситуативну автентичність, яка передбачає використання ситуації реального спілкування, їх актуальність для носіїв мови, інтерес носіїв мови до проблематики навчальних матеріалів.

Принципи ситуативності та тематичної організації навчального матеріалу вказують на те, що оволодіння німецькою мовою відбувається у

межах тем, визначених програмою, а основною формою організації спілкування вважається мовленнєва ситуація.

Принцип свідомості навчання розглядається як загальнометодичний принцип, який враховує якісну своєрідність оволодіння німецькою мовою. Він передбачає не тільки усвідомлене використання мовних одиниць відповідно до їх значення, форми і особливостей вживання у мовленні, але й до ситуацій спілкування та сфери мовленнєвих функцій кожної мовної одиниці.

Хоча зміст самостійної навчальної діяльності у першу чергу визначається змістом аудиторної роботи, зі зростанням автономії студентів зростає здатність студентів визначати індивідуальні цілі з урахуванням програмних вимог і власних інтересів.

Висновки. Таким чином, зазначені вище дидактичні принципи зокрема принцип активності, індивідуалізації, творчості, наочності та методичні принципи такі як принцип автономії, комунікативності, автентичності навчальних матеріалів, ситуативності та тематичної організації навчального матеріалу, свідомості навчання сприяють ефективному навчанню німецької мови студентів технічних спеціальностей засобами самостійної навчальної діяльності. Описані вище принципи повинні бути максимально необхідними для визначення змісту самостійної навчальної діяльності у процесі формування німецькомовної компетенції. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні питання використання засобів та методів у навчанні німецької мови студентів технічних спеціальностей у процесі формування самостійної навчальної діяльності.

*Л е н ю к Н. М. П р и н ц и п и н а в ч а н н я н і м е ц ь к о ї
м о в и с т у д е н т і в т е х н і ч н и х*

спеціальностей засобами самостійної навчальної діяльності.

У статті обґрунтовано доцільність використання дидактичних та методичних принципів навчання німецької мови студентів технічних спеціальностей засобами самостійної навчальної діяльності. У статті визначені напрями, за якими проводяться сучасні дослідження самостійної навчальної діяльності як методичної проблеми у процесі навчання німецької мови, розглядаються основні принципи навчання німецької мови студентів технічних спеціальностей засобами самостійної навчальної діяльності враховуючи сучасні вимоги і умови суспільства.

Ключові слова: *методичні принципи, дидактичні принципи, студенти технічних спеціальностей, самостійна навчальна діяльність, німецька мова*

Ленюк Н.М. *Принципы обучения немецкого языка студентов технических специальностей средствами самостоятельной учебной деятельности. В статье обоснована целесообразность использования дидактических и методических принципов обучения немецкого языка студентов технических специальностей средствами самостоятельной учебной деятельности. В статье определены направления, по которым проводятся современные исследования самостоятельной учебной деятельности как методической проблемы в процессе обучения немецкому языку, рассматриваются основные принципы обучения немецкому языку студентов технических специальностей средствами самостоятельной учебной деятельности с учетом современных требований и условий общества.*

Ключевые слова: *методические принципы, дидактические принципы, студенты технических специальностей, самостоятельная учебная деятельность, немецкий язык*

Lenyuk N.M. Principles of Studying a German language for Students of technical specialities through Autonomous learning.

The necessity to use the didactic and methodological principles of Studying German language for Students of technical specialities through Autonomous learning have been grounded in the article. The article identifies the ways in which modern research conducted autonomous learning as methodological problem in learning a German language. The article focuses on the main principles of studying a German language of the students' autonomous learning organization within the modern society conditions.

Key words: *methodological principles, didactic principles, autonomous learning, students of technical specialities, German language*

Література:

1. Петровська Ю. В. Методика організації автономного навчання англійської мови студентів технічних спеціальностей : дис ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Петровська Юлія Валеріївна. – К., 2010. – 424 с.
2. Задорожна І. П. Принципи організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англійською комунікативною компетенцією / І. П. Задорожна // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. – 2010. – № 3. – С. 122-130.
3. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці) : [навч. посіб.] / Софія Юріївна Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2008. – 285 с.
4. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика : [учеб. пособ. для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. завед.] / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 336 с.
5. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Ефим Израилевич Пассов. – [2-е изд.]. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.

6. Мильруд Р. П., Критерии содержательной аутентичности учебного текста / Р. П. Мильруд, Е. В. Носонович // Иностранные языки в школе. – 1999. – № 2. – С. 8-12.